

בלשון עתיד

חזון ליהודים וליהדות בתרבות הגלובלית

תאריך פרסום: 2 בינואר 2021

סדנת קריאה והעמקה בספרו של הרב זקס

הספר רדיקלית אז, רדיקלית עכשיו: נכתב במידה רבה עבור יהודים המעוניינים להבין את השורשים העמוקים של זהותם היהודית. המטרה היא לחזק את הזהות והחיבור האישי לתורה ולמורשת היהודית. הספר מיועד לעורר השראה פנימית ולהדגיש את הייחודיות של היהדות בעבור הקהל היהודי.

חזון ליהודים וליהדות בתרבות הגלובלית: פונה לא רק לקהל היהודי אלא גם לעולם כולו, מתוך שאיפה להציג את הערכים היהודיים כמקור השראה אוניברסלי. זקס מנסה להציג יהדות שמחוברת לעולם ושיש לה תפקיד אקטיבי בעיצוב התרבות הגלובלית על ידי ערכים של צדק, אחריות והומניזם.

"אירוניה מרה תהיה אם דווקא כאשר היהודים והיהדות עומדים על במת ההיסטוריה כשוויים, הם יאבדו את הייעוד אשר כונן אותם כאומה". בלשון עתיד הוא משאו הגדול של הרב יונתן זקס לעם היהודי בעת הזאת. אנו חיים בתקופה מזהירה בתולדות עם ישראל: יש לו מדינה ריבונית בארצו, שהיא מעצמה אזורית. אך דווקא עתה עומד העם הזה בפני סכנות חריפות. האנטישמיות חזרה להכות בכל עוז, במוטציה חדשה המתחזה לביקורתיות על ישראל, ועל רקע זה גוברת בחלק מהעם היהודי מגמת הבדלנות וההסתגרות. מנגד, בחלקים אחרים בעם, אוכלות בכל פה ההתבוללות וההתנכרות למסורת.

המפתח לפתרון נוגע בשתי המגמות הללו. עלינו לגלות מחדש את חזונה המיוחד של היהדות, לאמצו, ולהקרין אותו כלפי חוץ — בהעמדת מופת לעולם שמחוצה לה, ובכריתת בריתות עם שוחרי הטוב והחופש בדתות אחרות ובקרב הומניסטים. ליהדות, אומר הרב זקס, יש מסר לאנושות כולה, ואם מסר זה ימשול בכיפה במאה ה-21 פניה ייראו אחרת לגמרי מכפי שייראו בלעדיו. היהדות היא הסוכנת של התקווה, של קריאת-התיגר על הגורל. כי זה ייחודה של האמונה היהודית: היא כתובה בלשון עתיד גב הספר).

הרב יונתן זקס מתמודד עם סוגיות עכשוויות כמו אנטישמיות, אסלאם קיצוני ושסעים פנימיים בעם ישראל, ומציע חזון של שאלות ומענה רחב. הוא מדגיש את הצורך של עם ישראל במבט נבואי: "עם ישראל קיים זה כשני שלישים מההיסטוריה של הציוויליזציה האנושית. עם כזה זקוק לרוחב מבט נבואי, לא רק למיומנות של חברה לניהול משברים" (עמ' טו).

זקס מזכיר שתפיסת "עם לבדד ישכון" עלולה להוביל לבדידות יהודית מסוכנת, ורואה פתרון בשילוב בין הפן הפרטיקולרי והאוניברסלי ביהדות: "אם אלוהי ישראל הוא אלוהי כל האנושות אך דת ישראל אינה דת כל האנושות, כי אז אין צורך להיות בן דת ישראל כדי להיות בצלם אלוהים, או להתברך בידי אלוהים" (עמ' 71). הוא סבור שיהדות יכולה לחבר בין תרבויות שונות מבלי לוותר על ייחודה.

הרב זקס מציין כי הדגש על מחויבות דתית ומסורת עשוי דווקא לחזק את ההתקשרות ליהדות, בניגוד לניסיונות "תכנית הרזיה" הדתית, המובילים לריחוק. הוא מביא את יום הכיפורים כדוגמה לכך שמחויבות מוגברת מעוררת את תחושת השייכות.

זקס עומד על הדרך לחיות בשני מישורים: מחד לשמור על זהותם הייחודית ועל הקשרים העמוקים עם המסורת והקהילה, ומאידך להיות חלק מאחראי לעיצוב התרבות העולמית. לשיטתו שבעולם האוניברסלי של ימינו, דווקא שמירה על הייחודיות התרבותית והדתית תוכל לסייע להבנה טובה יותר בין תרבויות ולהקטנת ניכור ומתח בין קבוצות שונות.

הבנת זקס את היהדות כמשלבת בין פנימיות ואוניברסליות מאפשרת פתרון למתח בין הקטבים, אשר ליווה את העם היהודי מאז האמנציפציה ומוביל גם כיום לשסעים פנימיים. הרב זקס רואה בפתרון זה הזדמנות לשיח גלובלי ולשיתוף פעולה עם תרבויות אחרות, מתוך קבלת השונה ושמירה על ייחודיות יהודית.

חזון ליהודים וליהדות בתרבות הגלובלית: מתמקד בשאלות של עתיד הברית בין היהדות לעולם הרחב. זקס מבקש להרחיב את מושג הברית כך שיכלול אחריות מוסרית אוניברסלית, תוך הדגשת התרומה של היהדות לתרבות המודרנית הגלובלית. זקס טוען שהיהדות מביאה מסר של תקווה, כמו סיפור יציאת מצרים שהשפיע על תנועות פוליטיות רבות: "להיות יהודי הוא להיות סוכן של תקווה... כל מצווה... היא מחאה נגד אסקפיזם, נגד אוזלת יד, נגד קבלה עיוורת של הגורל" (עמ' 236).

האחריות המוסרית המוטלת על יהודים — היא להעמיד את ערכיהם ותפיסות עולמם בפני כלל האנושות, לא מתוך כפייה אלא מתוך השראה והבנה הדדית. זקס יראה חשיבות בשמירה על העקרונות היהודיים, בד בבד עם פתיחות לחשיבה ביקורתית ולהתחדשות. הוא יציג כיצד מתוך השיח הבין-תרבותי ניתן לגבש יהדות רלוונטית ומשמעותית יותר, כזו שתוכל להעניק תשובות מוסריות למצוקות ולשאלות של עידן הגלובליזציה.

זקס מצליח להציג יהדות שמשלבת ערכים נצחיים עם חזון כלפי העולם המודרני, ומציע תרומה יהודית לשיח הדתי והגלובלי. הוא שם דגש על התרומה של היהדות לעידן הגלובליזציה ועל היכולת של היהדות לתרום לרווחת האנושות כולה.

הספר משרטט חזון שבו היהדות לא רק שומרת על עצמה אלא גם משתלבת ומשפיעה באופן חיובי על התרבות הכללית. הרב זקס מתאר כיצד הערכים היהודיים המסורתיים — כמו חירות, צדק, כבוד האדם ואחריות — לא רק נשארים רלוונטיים בעידן המודרני אלא אף יכולים לתרום תרומה חיונית לעולם הדמוקרטי והגלובלי. זקס טוען שהיהדות מכילה תובנות רוחניות וערכיות שמסוגלות לתמוך בתשתיות מוסריות גלובליות, התורמות לשיפור החברה האנושית בכללותה.

לימוד בחברותא / קבוצות

(א) תקציר (3 דקות)

קריאה שקטה של התקציר.

(ב) שיתוף פסקה מתוך הספר (10 דקות)

שתפו את החברים והחברות בפסקה אחת מתוך הספר שדיברה אליכם במיוחד או יצרה חיבור עמוק לדבריו, נמקו את בחירתכם!

« עשו סבב בין המשתתפים והמשתתפות בקבוצה.

« האם עלו פסקאות משותפות?

« בחרו פסקה אחת אותה תרצו להביא למליאה!

ג) שיח עמיתים - מבט אישי (10 דקות)

- « כיצד השפיע הספר עליך באופן אישי? האם הוא גרם לך לחשוב או לשנות דעה כלשהי?
- « האם מצאת חלקים בספר שאת/ה מזדהה איתם במיוחד? מדוע?
- « האם יש נושאים או רעיונות שלא הסכמת איתם? כיצד הם גרמו לך להרגיש?
- « הרב זקס מציע איזון בין ערכים פרטיקולריים ואוניברסליים. כיצד אתה מוצא איזון בין זהותך היהודית לבין היותך חלק מהחברה הישראלית המגוונת?
- « באילו תחומים בעבודתך אתה מוצא שההיסטוריה והמורשת היהודית מעניקים לך השראה וכלים להתמודדות עם אתגרים ניהוליים?

ד) שיח עמיתים - מבט בית ספרי (12 דקות)

הביאו למליאה רעיון, או הצעה ליישום בית ספרי.

נקודות למחשבה - מבט בית ספרי

- הובלת בית ספר כקהילה ערכית:** כיצד אתם רואים את תפקיד בית הספר שלכם כמוביל קהילה יהודית או ישראלית שתורמת לחברה הרחבה, מתוך ערכים יהודיים שמציג הרב זקס, כמו אחריות חברתית ופתיחות לאחר?
- עיצוב זהות תלמידים:** כיצד ניתן לשלב בין זהות יהודית ייחודית ובין ערכים אוניברסליים בתוכניות הלימודים ובאווירה הבית-ספרית, כדי לפתח תלמידים המחוברים לעולמם אך גאים בייחודם?
- העצמת תקווה ומעורבות בקרב התלמידים:** מהן הדרכים שאתם רואים לעידוד תחושת התקווה והאמונה ביכולת לשנות בקרב התלמידים, בהשראת רעיונותיו של הרב זקס?
- התמודדות עם שסעים פנימיים:** כיצד תוכלו ליישם את תפיסותיו של הרב זקס בנוגע לאחדות וגשר בין מגזרים בבית הספר שלך, במיוחד על רקע השסעים הפנימיים בעם ישראל?

הגדרת מטרות יהודיות ובינלאומיות: הרב זקס מדבר על יהדות שיש בה פן פנימי (פרטיקולרי) ופן חיצוני (אוניברסלי). כיצד אפשר לעצב חזון בית ספרי שמשלב יעדים לקידום תלמידים בעלי ערכים יהודיים לצד שאיפה להשתלבות בשיח האוניברסלי?

הכנת תלמידים לשיח ערכי גלובלי: כיצד אתם מכינים את התלמידים להשתלבות בשיח הבינלאומי כיהודים וכישראלים? אילו תוכניות או ערכים תוכלו להטמיע כדי לעודד דיאלוג פתוח עם העולם?

ניהול בית ספר כקול של תקווה בקהילה: מה לדעתכם תפקידו של בית הספר כמקור השראה של תקווה לא רק לתלמידים אלא גם להורים ולחברי הקהילה? כיצד תוכלו לעצב מסרים או פעולות שמחברים בין קהילת בית הספר לקהילה הרחבה?

התמודדות עם סוגיות גלובליות בתכנית הלימודים: הרב זקס מדבר על תרומת היהדות לשיח העולמי. איך אפשר לשלב בתכנית הלימודים נושאים גלובליים, כך שתלמידים יבינו את תפקידם כחלק מהעולם הרחב מבלי לאבד את זהותם הייחודית?

בניית תשתית לחינוך לערכים גלובליים עם זיקה יהודית: כיצד תוכלו להוביל את בית הספר להוות סביבה לימודית שמחנכת לערכים אוניברסליים, כמו צדק וחירות, מתוך פרספקטיבה יהודית? אילו שיתופי פעולה עם ארגונים, מקומיים או בין-לאומיים, יכולים לתרום לכך?

ניהול שיח בין-דתי בבית הספר: הרב זקס מדגיש את הצורך בפתיחות לשיח עם תרבויות ודתות אחרות. אילו דרכים אתם רואים לשילוב השיח הבין-דתי והבין-תרבותי בבית הספר? איך אפשר להכין את התלמידים למפגשים עם אנשים מרקעים דתיים ותרבותיים שונים?

יצירת חזון בית ספרי המחבר בין מסורת להתחדשות: כיצד אפשר לעצב חזון בית ספרי המשלב בין מחויבות למסורת היהודית לבין פתיחות להתחדשות ולרעיונות מודרניים? איך אפשר לשתף את הצוות והתלמידים בבניית חזון כזה?

